

Для більшості студентів із високим рівнем самостійності властива виражена мотивація досягнення успіху (63%). Вони мають виражену спроможність до організації власної діяльності без зовнішнього стимулювання та прагнуть досягати вагомих результатів у ній, орієнтовані ставити перед собою вагомі цілі та активно працюють для їх досягнення. Натомість, студенти з низьким рівнем самостійності не спроможні ефективно і самостійно організувати свої дії (59%), не ставлять перед собою навчальні цілі, а під час навчання просто намагаються докласти мінімальних зусиль.

При цьому, це дослідження не вичерпує всіх важливих моментів проблеми впливу саморегуляторних умінь на становлення професійно важливих якостей психологів. Так, у подальших дослідженнях можливим є вивчення ролі планування та самоорганізації як вагомих чинників професійного становлення фахівців-психологів.

Література:

1. Вінтюк Ю.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахових психологів у ВНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). Ч. II. С. 245-249.
2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.
3. Седих К.В., Лавріненко В.А. Формування метакогнітивної компетентності у практичних психологів системи освіти. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія*. Вип. 52. Х. : ХНПУ, 2016. С.124–133.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Балик Л.П.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
larissa.b1508@gmail.com*

Актуальність проблеми. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі. Підлітки є вразливими і схильними до виникнення різних девіацій, оскільки не мають усталеного світосприйняття та досвіду, і при цьому прагнуть до самоствердження й самостійності. Окрім цього у сучасному суспільстві протиправна та асоціальна поведінка набуває масового характеру і часто сприймається як раціональний та загальноприйнятий стиль життя. Не випадково, що за останнє десятиріччя статистика фіксує катастрофічне зростання молодіжної злочинності, проявів адикцій (наркотизації та алкоголізації), агресивної та суїцидальної поведінки молоді.

Вивчення психологічних особливостей девіантної поведінки підлітків проводилось з урахуванням досліджень психологічних особливостей девіантної поведінки, як поводження, що являє собою порушення соціальних норм (Н.В. Винничук, О.В. Змановська, І.В. Ківенко [2]); широко висвітленого

емпіричного матеріалу про форми вираження девіацій (А.Є. Айвазова, Ц.П. Короленко).

Також, було враховано погляди зарубіжних та вітчизняних психологів на широкі соціальні (вплив суспільства), вузькосоціальні (вплив сім'ї та найближчого оточення) та інтрапсихічні чинники формування девіантної поведінки особистості, висвітлені у працях О.В. Кіосевої [1], В.А. Лавріненка [3], В.Ф. Моргуна, К.В. Седих, Н.В. Острогляд, С.В. Михайлів [4]. Не зважаючи на наявність широкого обсягу матеріалів теоретичного та емпіричного дослідження, не чітко вирішеною залишилась проблема ефективної та своєчасної діагностики чинників виникнення та різних форм прояву девіантної поведінки підлітків. Для виявлення системи таких чинників нами проведено емпіричне дослідження.

Мета роботи – представити результати емпіричного дослідження особливостей формування девіантної поведінки підлітків в умовах навчального закладу.

Методика та організація дослідження. Емпіричною базою дослідження виступала вибірка, до якої увійшли 92 підлітки (56 дівчат та 36 хлопців), які навчаються в Полтавській гімназії №25 Полтавської міської ради. Для діагностики були використані: «Патохарактерологічний діагностичний опитувальник» (ПДО) (А.Е.Лічко); «Методика діагностики показників та форм агресії» (А.Басса-А.Даркі); «Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР)» (за В. Киричуком).

За результатами проведеного емпіричного дослідження визначено, що для значної частини досліджуваних властива виражена делінквентність (41%). Такі підлітки схильні до вчинення протиправних дій, проступків, які можуть чинити через психологічну незрілість, реактивну відповідь на негативне ставлення з боку оточуючих, вплив акцентуйованих рис характеру тощо. Окрім цього, досліджувані мають виражену схильність до адиктивної поведінки у вигляді вживання спиртних напоїв (50%).

Результати дослідження. Найбільш вираженими формами агресивної поведінки серед досліджуваних є фізична (59%), непрямая (62%) та вербальна (65%) агресія. Вони схильні до вираження негативних почуттів як через форму (лемент, вереск), так і через зміст словесних відповідей (проклинання, погрози). Це може бути пов'язано як з надмірною важливістю спілкування у даному віці, так і з острахами по відношенню до можливості проявити фізичну агресію.

При цьому досліджувані схильні проявляти фізичну агресію по відношенню до оточуючих, бити їх. Також, більшість досліджуваних підлітків схильні до непрямой агресії. Вони проявляють агресію обхідним шляхом (злісні плітки, жарти) чи можуть виражати недиференційовану агресію (зриви люті, лемент, биття кулаками по столу).

Окрім цього, значна частина досліджуваних має виражену невпевненість у собі (56%). Вони стримані, боязкі, чутливі, мрійливі, соромляться в незнайомій ситуації. Ці досліджувані мало вірять у свої сили і можуть негативно сприймають навколишній світ. Наявність невпевненості у собі виступає вагомим

фактором формування девіантної поведінки, оскільки пов'язана з психологічною незрілістю молодшої особистості.

Для більшості підлітків, яким властиві акцентуації характеру (61%), притаманна агресивна поведінка як різновид девіантного поводження. Вони схильні вороже ставитись до оточуючих, лаятись з ними, проявляти фізичну агресію тощо. Натомість, для 48% досліджуваних, яким не властиві акцентуації характеру, не притаманна агресивна поведінка. Такі підлітки не схильні проявляти агресивне ставлення до оточуючих, бити їх та демонструвати негативне ставлення у взаємодії.

Агресивна поведінка більшою мірою властива підліткам із вираженими шизоїдною (54%), істероїдною (47%), лабільною (49%) та нестійкою (56%) акцентуаціями характеру. Натомість, молодь із сенситивною та гіпертимною акцентуаціями не характеризується проявами агресії.

При цьому, підлітки із лабільною (73%), сенситивною (64%), шизоїдною (52%), істероїдною (79%), нестійкою (61%) акцентуаціями характеру схильні до проявів делінквентної поведінки, а досліджувані із вираженою гіпертимною (58%) акцентуацією менше схильні до проявів проступків у поведінці. Також, доведено, що наявність у досліджуваних виражених акцентуацій характеру виступає чинником їх схильності до порушень норми поведінки (87%).

Висновки. Отже, сучасним підліткам властива виражена девіантна поведінка, що виражається у їх схильності до адикцій, асоціальних дій і проявів агресивності в умовах навчального закладу. При цьому, вагомим чинником виникнення девіацій підлітків є властиві їм акцентуації характеру. При цьому, дана публікація не вичерпує всіх аспектів формування девіантної поведінки в підлітковому віці. Зокрема, перспективою подальших досліджень може виступати вивчення особливостей девіантної поведінки представників цього віку із різним показником тривожності, агресивності, самотності, тощо.

Література:

1. Кіусєва О.В. Мотиваційні предиктори вживання психоактивних речовин молоддю України. *Діагностика та лікування психічних та наркологічних розладів*. 2016. Т.24. Вип.4. С.61–64.

2. Колесникова О.В. Наркоманія серед підлітків як форма залежної поведінки та її корекція. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. №2. С.169–177.

3. Лаврінєнко В. А. Особливості смислової сфери підлітків із неформальних об'єднань агресивної та романтико-ескапістської спрямованості. *Психологія і особистість*. 2017. № 1. С. 130–145.

4. Михайлів С.В. Особливості сімейної взаємодії як чинника формування хімічної залежності особистості. *Актуальні проблеми психології. Том XIV. Методологія і теорія психології*. 2020. Вип.3. С.154–164.